

Österåkers kommuns styrdokument

Datum för antagande: 2026-05-21, § 5:9

Diarienummer: SN 2025/0082

Antagen av: Socialnämnden

Dokumentansvarig: Avdelningen för förvaltningsstöd

Övrigt: Gäller från och med 2026-05-22

Riktlinjer Familjerätt

Innehållsförteckning

I.	Inledning.....	4
I.1	Barnets rätt	4
I.1.1	Barnets rätt till delaktighet.....	4
I.2	Våld i nära relationer	5
I.3	Lagrum och utgångspunkter	6
2.0	Riktlinjer.....	7
2.1	Familjerättens olika ansvarsområden	7
2.2	Fastställande av Faderskap/ Föräldraskap.....	7
2.2.1	Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet.....	8
2.2.2	Assisterad befruktning av ensamstående man.	8
2.2.3	Fastställande av faderskap om barnet har sin hemvist utomlands ...	8
2.3	Samarbetssamtal	9
2.3.1	Samarbetssamtal efter ansökan från förälder	10
2.3.2	Samarbetssamtal som remitterats av domstol	10
2.4	Avtal om vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap. 17 a FB	10
2.5	Informationssamtal.....	11
2.6	Upplysning/ Yttrande på uppdrag av domstol.....	12
2.6.1	Tillfälle att lämna upplysningar till tingsrätten 6 kap. 19 § andra st FB.....	12
2.6.2	Upplysningar inför ett interimistiskt beslut (snabbupplysning) 6 kap. 20 § andra stycket FB.....	13
2.6.3	Yttrande enligt 6 kap. 19 § FB till tingsrätten (vårdnadsutredning)	13
2.6.4	Bedömningar i ärenden med skyddade personuppgifter.....	14
2.7	Umgängesstöd, yttrande och verkställande av beslut.....	15
2.8	Socialnämndens möjlighet att väcka tala om umgänge enligt 6 kap 15a § FB	15
2.9	Adoption internationell/medgivandeutredning, nationell, närstående 4 kap. FB	16
2.9.1	Vem får adoptera?	16
2.9.2	Samtycke.....	16
2.9.3	Förbud mot ersättning	17

2.9.4 Ansökan om medgivandeutredning	17
2.9.5 Samtycke till fortsatt adoptionsförfarande	17
2.9.6 Återkallelse av medgivande	18
2.9.7 Socialnämndens fortsatta ansvar	18
2.9.8 Godkännande av adoption	18
2.9.9 Haagintyg	19
2.9.10 Uppföljning	19
1.9.11 Enskilda adoptioner	20
2.9.12 Ansökan om att få adoptera ett visst barn	20
2.9.13 Barnets egen inställning	20
2.9.14 Styvbarnsadoption/närståendeadoption	21
2.9.15 Adoption av släktingbarn bosatta utomlands	21
2.9.16 Adoption av spädbarn födda i Sverige	21
2.9.17 Faderskap	22
2.9.18 Adoption av familjehemsplacerat barn	22
2.9.19 Efterforskningar	22
2.10 Namnärende 34 och 35 §§ PNL	22
2.11 Kommunikering	23

I. Inledning

Socialnämndens riktlinjer för Familjerätt är bindande för handläggning och dokumentation av ärenden inom det familjerättsliga arbetet i Österåkers kommun.

I.1 Barnets rätt

Verksamhet som rör barn ska vila på de grundläggande bestämmelserna i gällande lagstiftning och i FN:s konvention om barnets rättigheter som är svensk lag sedan 1 januari 2020. Det innebär att barns rättigheter fått en starkare ställning och att barns rättigheter ska beaktas av domstolar och myndigheter i avvägningar och bedömningar som görs i mål och ärenden som rör barn.

Att konventionen blivit gällande som lag innebär att den är tillämplig på alla rättsområden och ensam kan läggas till grund för myndigheters beslut. Syftet med lagstiftningen är vidare att den ska bidra till att synliggöra barnets rättigheter i all offentlig verksamhet. Artiklarna ska ses som en helhet och skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt. I lagen om barnkonventionen finns inga regler om rätten att överklaga beslut.

Familjerätten reglerar barns rättigheter i relation till sina vårdnadshavare, med barnets bästa som grundläggande princip. Enligt artikel 3 i Barnkonventionen ska barnets bästa vara avgörande i alla beslut som rör barnet.

I 6 kap. 2 a § föräldrabalken (FB) framgår att risken för att barnet far illa ska ges särskild vikt vid bedömningen av vårdnad, boende och umgänge. Umgänge kan därför begränsas eller helt uteslutas om det innebär risk för fysisk eller psykisk skada för barnet.

Barnets rätt att komma till tals regleras i 6 kap. 2 b § och 19 § FB, där det framgår att barnets vilja ska beaktas utifrån ålder och mognad, och att socialnämnden ska klarlägga barnets inställning i vårdnadsutredningar.

I.1.1 Barnets rätt till delaktighet

Barnets rätt att komma till tals i mål och ärenden är lagfäst sedan 1 januari 1996. Bakgrunden är bland annat artikel 12 i barnkonventionen som stadgar att barnet ska ha rätt att uttrycka sin mening i frågor som det berörs av och att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Barns rätt till delaktighet finns beskriven bland annat i Socialstyrelsens handböcker *Utreda barn och unga* och *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*.

För att barnets rätt till delaktighet ska vara uppfylld krävs, enligt förarbetena, bland annat att:

- barnet har fått relevant information
- barnet har fått möjlighet att föra fram sina åsikter,
- att barnets åsikter har beaktats
- att barnet har fått återkoppling med information om vad som beslutats
- beskrivning om hur barnets bästa har beaktats.

Om barnet inte kan eller inte vill framföra sina åsikter ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Det kan ske genom inhämtande av uppgifter från barnets närstående eller någon annan företrädare för barnet. Vidare kan inställningen klarläggas genom dokumentation av vad barnet tidigare har framfört.

Barn ska ha rätt att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet oavsett om socialnämnden anser att det tillför utredningen något.

Utredningskontakter med barn

Socialtjänsten ska göra sitt yttersta för att komma till tals med de berörda barnen för att få del av deras berättelse. För att underlätta detta behövs ett gott samarbete och förtroende mellan barnets vårdnadshavare och socialtjänsten.

Rätt att ta med sig någon till socialförvaltningen

Barn och unga har rätt att ha med sig någon i samband med förhandsbedömningar, utredningar eller andra insatser. Socialtjänsten måste vara lyhörd för att barn som besöker dem kan vilja ha med sig någon som de har förtroende för och även informera barnen om denna möjlighet.

Barnets juridiska ställning

Barn företräds av vårdnadshavare i till exempel mål och ärenden enligt föräldrabalken (FB) och socialtjänstlagen (SoL). Barnet kan också höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada (6 kap 19 § FB). Barn kan även i vissa fall företräddas av en god man, som inträder i vårdnadshavares ställe.

1.2 Våld i nära relationer

Våld i nära relationer är ett folkhälsoproblem, som orsakar stort lidande både för de våldsutsatta och för de barn som lever i dessa familjer. Socialtjänstlagen slår fast 13 kap. 1 § att *”socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan var i behov av stöd och hjälp att förändra sin situation”*.

Föräldrabalken stadgar (6 kap. 2a §) att *”Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid: - risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa,*

och - barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad”.

Lagstiftaren menar att risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld är överordnad kontakten med båda föräldrarna. Om det har förekommit våld eller övergrepp ska barnet, om det inte är olämpligt, ges möjlighet att tala om våldet och hur det har upplevt det. Om det är lämpligt och möjligt ska samtal med barnet föras enskilt. Utredaren ska dokumentera både barnets och föräldrarnas utsagor om våldet och hur det har påverkat barnet. Det ingår inte i familjerättens uppgift att avgöra om våld har förekommit. Däremot är det en signal om att det kan finnas en risk för att barnet kan ha upplevt våld och en riskbedömning bör göras.

Den som har utövat/är anklagad för att ha utövat våld ska också få information om vad som krävs av denne för att skyddsbehovet ska anses vara uppfyllt.

1.3 Lagrum och utgångspunkter

Det familjerättsliga arbetet styrs i huvudsakligen av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) och av Socialstyrelsen. Dessa myndigheter tillhandahåller kunskapsstöd och riktlinjer för handläggningen. Regler för dokumentation, gallring och sekretess för de olika familjerättsliga områdena beskrivs i Socialstyrelsens handböcker *Att fastställa faderskap*, *Vårdnad, boende och umgänge* och *Adoption*. Dessa riktlinjer baseras huvudsakligen på:

- Föräldrabalken (1949:381), FB
- Socialtjänstlagen (2025:400), SoL
- Lag (2018:1289) om adoption i internationella situationer och förordningen SFS 2018:1296
- Lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner
- Lag (1997:192) om internationell adoptionsförmedling
- Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU

Riktlinjerna berör även

- Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL
- Förvaltningslagen (2017:900), FL
- Socialtjänstförordningen (2025:468)
- Kommunallagen (2017:725) KL

2.0 Riktlinjer

2.1 Familjerättens olika ansvarsområden

Det kommunala familjerättsliga arbetet ansvarar för frågor som reglerar barnets rätt i relation till sina vårdnadshavare och föräldrar. Följande områden ingår:

- Fastställande av faderskap/föräldraskap
- Samarbetssamtal
- Upplysning/yttrande till domstol inför beslut om vårdnad, boende och umgänge
- Information och rådgivning till par som har separerat eller står i begrepp att separera
- Informationssamtal
- Avtal om vårdnad, boende och umgänge. I vissa fall gällande underhåll, information och hänvisning till Försäkringskassan
- Yttrande på begäran av domstol kring vårdnad-, boende och umgänge samt umgängesstöd
- Verkställande av umgängesstöd på uppdrag av domstol
- Socialnämndens möjlighet att väcka talan om umgänge för närstående
- Medgivandeutredning/ Adoption
- Yttrande på begäran av domstol i namnfråga

2.2 Fastställande av Faderskap/ Föräldraskap

När ett barn föds inom äktenskapet antas maken automatiskt vara far till barnet. När föräldrarna inte är gifta behöver faderskapet fastställas, det sker inte automatiskt. Ogifta föräldrar kan registrera faderskapet digitalt och samtidigt anmäla om gemensam vårdnad.

Om barnet blivit till genom insemination till en ensamstående kvinna ska faderskapet läggas ned genom en utredning av familjerätten och beslut av socialnämnden. Följande kriterier ska vara uppfyllda för att faderskapsutredningen ska läggas ner och modern bli barnets enda rättsliga förälder enligt 1 kap. 3 § FB:

- Modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen om genetisk integritet m.m. på sjukhus i Sverige, eller
- vid en behörig inrättning i utlandet, och
- barnet har rätt att ta del av information om spermiedonatorn.

Det finns inte något motsvarande krav på att barnet ska ha rätt att ta del av uppgifter om äggdonator om behandlingen har utförts i utlandet. En assisterad befruktning med donerat ägg kan alltså utföras i utlandet och föräldraskapet fastställas även om äggdonatorn är anonym.

Om barnet har blivit till genom insemination i en samkönad relation eller äktenskap ska faderskapet läggas ned och föräldraskap fastställas genom en familjerättslig utredning och beslut av socialnämnden.

I de fall att det finns oklarheter kring faderskapet kan en utredning inledas hos familjerätten och en rättsgenetisk undersökning (Lag 1958:642) krävas, där barnet, modern och potentiell fader topsas och proven skickas på analys. Utförlig information kring frågor om fastställande av faderskap eller föräldraskap hänvisas till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd – *Handbok- Att utreda och fastställa faderskap eller föräldraskap*.

2.2.1 Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

Om en man föder ett barn ska han anses som barnets far. Det som i föräldrabalken och andra författningar sägs om mor och moderskap ska gälla för mannen enligt 2 kap 11 § FB. Lag (2018:1279).

2.2.2 Assisterad befruktning av ensamstående man.

Vid socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående man, ska samma regler tillämpas som för ensamstående kvinna. Vad som anges gälla om kvinna/moder ska gälla för man/fader. Faderskap eller moderskap för den förälder som inte föder barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom.

Faderskapspresumtionen gäller inte om en av makarna har bytt könstillhörighet. När socialnämnden ska fastställa faderskapet för den man som inte fött barnet tillämpas MFoF:s allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap.

När socialnämnden ska fastställa moderskapet för en kvinna som inte fött barnet men vars spermier befruktat ägget eller för en kvinna som samtyckt till assisterad befruktning av en man, tillämpas MFoF:s allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap.

Vad som däri sägs om man, far och faderskap ska gälla kvinnan. Vid tillämpningen av 1 kap. 4, 5 och 8 §§ föräldrabalken ska det som sägs om en mor gälla för en man.

2.2.3 Fastställande av faderskap om barnet har sin hemvist utomlands

Socialnämnden har fått utökad möjlighet att medverka vid fastställande av faderskap, som anges i 3 a § lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor. Det är handlar dock om en utökad behörighet, inte en utredningsskyldighet. Om ett barn har hemvist utomlands kan ett faderskap

fastställas genom bekräftelse under medverkan av svensk socialnämnd under vissa förutsättningar. Dessa förutsättningar är:

- Barnet har sin hemvist utomlands
- Fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige
- Det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier exempelvis genom surrogatmödraskap och barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

För att undvika att två motstridiga avgöranden blir gällande i Sverige får socialnämnden inte godkänna en bekräftelse av faderskapet om det pågår en rättegång utomlands om faderskapet.

Det är socialnämnden i den kommun där mannen är folkbokförd som handlägger ärendet. Socialnämndens medverkan till fastställelse kan initieras av den man som vill fastställas som far. Svensk lag ska tillämpas vid handläggningen av ärendet. Ytterligare vägledning för handläggning av surrogatärenden finns i *SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap*.

2.3 Samarbetssamtal

Samarbetssamtal är strukturerade samtal med föräldrar som i samband med eller efter separation är oeniga om hur de ska lösa frågor om vårdnad, boende, umgänge eller ekonomi. Samtalen ska fokuseras på barnen och deras behov. Föräldrarna erbjuds en samtalsserie under ledning av personer som har lämplig utbildning och erfarenhet.

Om samtalsledaren har kunskap om, eller misstänker att det har förekommit våld i relationen, eller om någon av föräldrarna berättar det, bör samtalsledaren noga överväga om det är lämpligt med samarbetssamtal och tillfråga om samtalen med föräldrarna bör ske var för sig. Samtalsledaren bör om det inte är olämpligt ta med barnet i någon del av samtalen.

Värdet av samarbetssamtal och andra former av konfliktbearbetning är generellt störst om föräldrarna söker samtalshjälp redan innan de vänder sig till domstol. Samarbetssamtal kan också på initiativ från domstol inledas efter det att talan har väckts. Målet är vilande så länge samarbetssamtal pågår.

Kommunens skyldighet att erbjuda samarbetssamtal följer numera av äldre regelverk (5 kap. 3 § SoL (2001:453), vilket i sak fortsatt gäller genom övergångsbestämmelserna, även om motsvarande uttryckliga bestämmelse inte finns i nya SoL (2025:400). Domstolens möjlighet att uppdra åt socialnämnden att anordna samarbetssamtal följer fortsatt av 6 kap. 18 § föräldrabalken.

2.3.1 Samarbetssamtal efter ansökan från förälder

Samarbetssamtal är att betrakta som rådgivning, varför registrering och dokumentation av personlig karaktär i verksamhetssystemet inte ska ske. Statiskt enligt dokumentationskravet för insatser utan behovsprövning ska ske, det vill säga att samtal skett och hur många samtal som skett. Om det efter samtalsserien blir aktuellt att nämnden ska ta ställning till avtal mellan föräldrarna ska däremot utredning inledas.

2.3.2 Samarbetssamtal som remitterats av domstol

Ärendet registreras och dokumenteras i verksamhetssystemet. I aktanteckningarna noteras endast datum för samtalen samt de eventuella överenskommelser föräldrarna gjort. Skriftlig redovisning skickas efter samtalsserien till tingsrätten med information endast om antal samtal och vad föräldrarna har kommit överens om. Om föräldrarna har tecknat ett juridiskt bindande avtal som godkänts av socialnämnden, informeras domstolen om det.

Kommunen följer Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om *Samarbetssamtal - Vad det innebär och hur det går till*.

2.4 Avtal om vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kap. 17 a FB

Föräldrar kan få hjälp att upprätta avtal om vårdnad, boende och umgänge. Frågan kan aktualiseras på olika sätt. Föräldrarna kan genom samarbetssamtal, familjerådgivning, advokat eller på egen hand ha enats om hur de vill ordna frågor som rör barns vårdnad, boende och umgänge. Det är inte möjligt att upprätta avtal om umgängesstöd.

Om föräldrarna är överens och vill ändra en tidigare dom eller ett tidigare avtal, kan de upprätta ett nytt avtal. Ett godkänt avtal får samma verkan som en dom och kan verkställas. Någon avgift för att hjälpa till med avtal får inte tas ut. Det är socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört som prövar om avtalet ska godkännas (6 kap. 6 §, 14 a andra stycket och 15 a tredje stycket FB). Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

I samtalet med föräldrarna ska de få information om avtalets konsekvenser, även de ekonomiska konsekvenser avtalet kan få. Familjerättssekreteraren ska vara uppmärksam på sådana problem hos föräldrarna som kan påverka förutsättningarna för att godkänna avtalet, till exempel missbruk, våld, personlighetsstörning, psykisk ohälsa eller utvecklingsstörning.

Om en förälder ska anförtrösa ensam vårdnad behöver familjerättssekreterare informera om den informationsplikt som den förälder som har ensam vårdnad har (6 kap. 15 § fjärde stycket FB).

Ett avtal godkänt av socialnämnden kan endast upprättas om föräldrarna är överens. Ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart att det är oförenligt med barnets bästa. Även avtal om boende och umgänge ska godkännas om överenskommelsen är till barnets bästa.

Om socialnämnden inte kan godkänna föräldrarnas avtal, ska föräldrarna underrättas om de uppgifter som ligger till grund för nämndens beslut. Det icke godkända avtalet ska förvaras i akten tillsammans med motivering och datering. Det är inte möjligt att överklaga nämndens beslut, om nämnden inte godkänner avtalet kan föräldrarna väcka talan i domstol.

Avtalet gäller från den dag det godkännts av familjerättssekreteraren som har delegation i frågan. Tidsbegränsade avtal kan upprättas, dock bör det inte göras beträffande vårdnaden. Separata avtal bör upprättas för de olika områdena vårdnad, boende och umgänge. För varje barn i en syskonskara bör separata avtal upprättas. Ett umgängesavtal kan innehålla villkor av olika slag, till exempel umgänge endast i närvaro av kontaktperson. Även sådana villkor kräver nämndens godkännande. Det finns inte krav på socialnämndens godkännande avseende ekonomiska uppgörelser som till exempel resekostnader vid umgänge. Detta är en fråga som föräldrarna själva får besluta om.

Avtal om vårdnad ska skickas till Skatteverket, Försäkringskassan och CSN (om barnet har fyllt 15 år), samma dag det upprättas (observera, det gäller inte avtal om boende och umgänge). Avtal som godkännts av socialnämnden får inte gallras förrän barnet fyller 18 år. Föräldrarna, och barnet om det inte är olämpligt, ska erbjudas en tid för uppföljning av om föräldrarnas avtal om vårdnad, boende och umgänge fungerar och är till barnets bästa eller om någon förändring behövs. Tiden för uppföljning kan skrivas in i avtalet (Myndigheten för familj rätt och föräldraskapsstöd, *Avtal om vårdnad, boende och umgänge*).

2.5 Informationssamtal

Av 5 § lagen (2021:530) om informationssamtal framgår att ett informationssamtal ska hållas så snart som möjligt och senast inom fyra (4) veckor från en begäran. Bestämmelsen gäller informationssamtal enligt 13 kap. 5 § socialtjänstlagen (2025:400).

När den ena förälder begär ett informationssamtal ska den andra föräldern informeras om detta och bjudas in till ett informationssamtal, det kan inte hemlighållas att en förälder begärt informationssamtal. Socialnämnden bör framhålla att samtalet ska vara gemensamt, men vid särskilda skäl kan en förälder begära ett enskilt informationssamtal. Om en förälder framför uppgifter om våld eller andra övergrepp, hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen eller om sådana uppgifter har framkommit på något annat sätt, bör samtalsledaren överväga om föräldrarna ska erbjudas enskilda

informationssamtal. Informationssamtalet ska innehålla relevant information om:

- den rättsliga regleringen om vårdnad, boende och umgänge
- vad en domstolsprocess innebär och kan åstadkomma
- hur en föräldrakonflikt och en domstolsprocess kan påverka barnet
- vad samarbetsamtal innebär
- vad juridiskt bindande avtal innebär
- vilken form av stöd och hjälp som kan erbjudas
- vilka särskilda insatser som finns vid våld eller hot i en nära relation

Om ett barn eller en eller båda vårdnadshavarna begär att barnet ska få information eller komma till tals inom ramen för ett informationssamtal, bör socialnämnden erbjuda barnet en tid för samtal. Efter ett informationssamtal ska samtalsledaren, i direkt anslutning till att samtalet har genomförts, utfärda ett samtalsintyg. Intyget ska skrivas på blanketten ”*Samtalsintyg för informationssamtal*”. Socialnämnden bör snarast överlämna samtalsintyget till den förälder som har deltagit i ett informationssamtal. En kopia av samtalsintyget bör bevaras av socialnämnden i den kommun som har utfärdat samtalsintyget.

2.6 Upplysning/ Yttrande på uppdrag av domstol

2.6.1 Tillfälle att lämna upplysningar till tingsrätten 6 kap. 19 § andra st FB

Innan domstol avgör ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge ska socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Om socialnämnden har tillgång till material som kan vara av betydelse för domstolens huvudförhandling i målet är nämnden skyldig att upplysa domstolen om innehållet i detta (6 kap 19 § FB).

Om domstolens begäran rör upplysning enligt 19 § andra stycket FB ska förvaltningen endast redovisa redan befintligt material som kan vara relevant vid bedömningen av barnets bästa. Om material saknas om parterna behöver förvaltningen inte meddela domstolen. Familjerättssekreteraren kontrollerar uppgifter ur tillgängliga myndighetsregister och vid behov även utdrag ur Polisens belastnings- och misstankeregister. Barnet har i dessa mål inget eget juridiskt ombud. Socialnämnden ska inte göra en bedömning om vad som är bäst för barnet.

Om det i socialnämndens upplysning enligt 6 kap 19 § andra stycket § FB skulle uppkomma omständigheter som gör att en lösning verkar mindre lämplig eller direkt olämplig kan och bör Socialnämnden förmedla den åsikten till domstolen. Det är då socialnämnden som har skyldighet att förmedla

åsikten, alltså inte den enskilde familjerättssekreteraren. Om upplysningarna innehåller ett ställningstagande eller förslag till beslut ska innehållet först kommuniceras med parterna.

Om innehållet inte innehåller något ställningstagande eller förslag till beslut behöver det inte kommuniceras, men parterna ska få ta del av det skriftliga materialet.

2.6.2 Upplysningar inför ett interimistiskt beslut (snabbupplysning) 6 kap. 20 § andra stycket FB

Domstolen kan inför ett interimistiskt beslut inhämta upplysningar från nämnden i vårdnads-, boende- och umgängesutredningar (6 kap 20 § FB). Av 6 kap 20 § FB framgår det att socialnämnden vid upplysningar inför ett interimistiskt beslut i domstolen skall höra föräldrarna och barnet om det är lämpligt. Utifrån ett barnperspektiv är det viktigt att ge barnet en möjlighet att komma till tals och i förekommande fall redovisa barnets inställning till domstolen. Regeln gäller för alla mål om vårdnad, boende och umgänge och är avsedd att säkerställa att domstolen får ett så bra underlag som möjligt. Om bedömningen görs att det inte är lämpligt att höra föräldrarna eller barnet, bör orsaken till detta redovisas för domstolen (6 kap. 19 och 20 §§ föräldrabalken; prop. 2005/06:99 s 93).

2.6.3 Yttrande enligt 6 kap. 19 § FB till tingsrätten (vårdnadsutredning)

När begäran enligt 6 kap. 19 § andra stycket FB från domstol om att utse någon att utreda vårdnad-, boende- och/eller umgänge inkommer till socialtjänsten ska ärendet registreras och en utredare utses.

Rätten får ge riktlinjer för utredningen och ska bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara slutförd. Tiden får inte sättas längre än fyra månader. Om det finns särskilda skäl för det, får rätten förlänga tiden. Rätten ska se till att utredningen bedrivs skyndsamt (6 kap. 19 § tredje stycket).

Utredning om vårdnad, boende och umgänge får inte läggas ut på entreprenad, men till en privat utredare. En anledning till extern utredare kan vara om familjerättssekreteraren tidigare hållit i samarbetssamtal och att förtroendekapitalet är förbrukat. Utsedd utredare ansvarar själv för utredningen och dess innehåll. Socialnämnden ansvarar för att den utredare som utses har tillräcklig kompetens. Om uppdraget berör en annan kommun ska familjerättssekreteraren snarast kontakta den kommunen för att samordna hur utredningen ska genomföras. Lagstiftningen innehåller inga tydliga bestämmelser om vad en utredning om vårdnad, boende och umgänge ska innehålla. Innehåll och utformning kan skilja sig åt på grund av omständigheterna i det enskilda fallet och vilken fråga som ska utredas.

I en familjerättslig utredning är båda föräldrarna parter på lika villkor oavsett vårdnadsförhållandet. (Vid skyddade uppgifter hos en part, se avsnitt 3.6.4 *Bedömningar i ärenden med skyddade personuppgifter*.) Material som inkommer under utredningstiden kommuniceras löpande. Föräldrarnas respektive delar i

utredningen ska kommuniceras med var och en innan den delges den andre i det slutliga materialet. Även referenter ska ges tillfälle att godkänna sin del i utredningen. Utredaren bör hämta in uppgifter om barnen och föräldrarna ur socialregistret. Uppgifter om föräldrarna och nya partners från Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister bör också begäras in.

Utredningar om vårdnad, boende och umgänge syftar till att bedöma vad som är till barnets bästa. Hänsyn till barnets åsikt ska tas med beaktande av ålder och mognad (6 kap. 2 b § FB). Riskanalysen och bedömningen bygger på en sammanvägning av det material som hämtats in, risk- och skyddsfaktorer, en konsekvensanalys och en särskild riskbedömning. Utredningen bör alltid mynna ut i ett förslag till beslut. Den som verkställer en vårdnadsutredning ska lämna förslag till beslut om det inte är olämpligt (6 kap. 19 § fjärde stycket FB). Beslutet fattas av tingsrätten, där utredningen är en del av underlaget till beslut.

Utredaren bör erbjuda föräldrarna ett avslutande samtal, enskilt eller gemensamt för att sammanfatta vad som kommit fram under utredningen och vilka bedömningar och förslag till beslut som kommer att lämnas till rätten. Om det inte är olämpligt bör även barnet erbjudas om ett avslutande samtal och informeras om vad utredaren har kommit fram till.

Utredaren kan kallas att vittna vid förhandlingen. Utredaren kan då bara uttala sig om den tid uppdraget pågått. Om domstolen vill ha ytterligare uppgifter kan den begära att utredningen kompletteras. Till exempel kan efter avslutad utredning föräldrarnas hem- och familjeförhållanden ha ändrats. Efter avslutad utredning och när domen vunnit laga kraft bör föräldrarna skriftligen erbjudas en tid för uppföljningssamtal. Även barnet bör erbjudas ett uppföljningssamtal, om det inte är olämpligt.

2.6.4 Bedömningar i ärenden med skyddade personuppgifter

Om någon av föräldrarna har skyddade uppgifter ska ärendet handläggas av den kommun där den förälder bor som inte har skyddad adress. Uppgifter som kan röja den andre förälderns och barnets adress, namnet på barnets förskola/skola, eller ens i vilken stadsdel det ligger, får under inga som helst omständigheter röjas för den andra föräldern. Om den andre föräldern bor i annan kommun kan handläggaren vända sig till domstolen och be domstolen förordna att den andre förälderns kommun handlägger hela ärendet, så att inte de skyddade personuppgifterna röjs. Varje gång uppgifter ska kommuniceras eller begärs ut ska en sekretessprövning göras.

Om den ena föräldern (och oftast barnet) har skyddade personuppgifter måste man särskilt överväga om umgänge alls är till barnets bästa. Barnet försätts i en mycket svår situation om barnet ska svara på frågor från den andra föräldern, det kan gälla till synes oskyldiga frågor som i förlängningen riskerar att leda till att de skyddade uppgifterna röjs. Nämnden har dock en skyldighet att verka för att ett barn har umgänge med båda sina föräldrar. En tydlig konsekvensbeskrivning till domstolen kan klargöra barnets utsatthet och därmed ett beslut som gagnar barnet. Däremot bör man som ovan tydligt

klargöra vad den andra föräldern kan göra för att förändra situationen som visar att han/hon inte längre utgör ett hot mot barnet och den andra föräldern.

Mer information om handläggning finns i handboken *"Vårdnad, boende och umgänge - stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt"* (Socialstyrelsen) samt *"Riskbedömning i utredningar om vårdnad, boende och umgänge - Ett stöd för familjerättens handläggning"* (MFoF).

2.7 Umgängesstöd, yttrande och verkställande av beslut

Enligt 6 kap. 2 a § FB ska barnets bästa vara avgörande i alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen ska särskild vikt fästas vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld, övergrepp eller annan skadlig påverkan. Denna risk väger tyngre än barnets behov av kontakt med båda föräldrarna. Det är i första hand barnets vårdnadshavare som har ansvaret för att barnets umgängesbehov blir tillgodosett, 6 kap 15 § tredje stycket FB. Barn har även rätt till umgänge med andra personer, som står barnet särskilt nära. Det kan gälla far- och morföräldrar, någon annan nära släkting, styvförälder eller tidigare familjehemsförälder.

Sammanfattningsvis innebär den nuvarande rättsliga regleringen att barnets säkerhet och psykiska välbefinnande är överordnat föräldrars rätt till kontakt.

Umgänge ska endast ske om det är förenligt med barnets bästa, och socialtjänsten har ett särskilt ansvar att göra riskbedömningar i dessa ärenden. Om barnet har behov av umgängesstöd vid umgänge eller om rätten har förordnat detta sker utredning av en sådan person enligt "Riktlinje för rekrytering och utredning av uppdragstagare".

2.8 Socialnämndens möjlighet att väcka tala om umgänge enligt 6 kap 15a § FB

Socialnämnden får väcka talan om umgänge mellan ett barn och en förälder, liksom om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder (6 kap. 15 a § FB). Innan socialnämnden väcker talan bör nämnden verka för att föräldrarna kommer överens eller att någon av dem själva väcker talan.

Även om socialnämnden bedömer att umgänge med annan närstående är till barnets bästa bör socialnämnden verka för en frivillig överenskommelse. Ingen annan än föräldrarna och socialnämnden har rätt att väcka talan i frågan om umgänge. Vid bedömningen av om talan ska föras ska barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära särskilt beaktas (6 kap. 15 a § FB).

När socialnämnden får information om att ett barn kan vara i behov av umgänge med en närstående, ska ställning tas till om utredning enligt 14 kap. 2 § SoL ska inledas. Ärendet ska aktualiseras och en förhandsbedömning göras. Om bedömning görs att utredning enligt 14 kap. 2 § SoL ska inledas, tas de kontakter som behövs för att lämna ett förslag till beslut till socialnämnden om huruvida det är till barnets bästa med ett umgänge mellan barnet och den

sökande eller inte. Observera att beslutet om att väcka talan/inte väcka talan inte kan delegeras och ska fattas av socialnämnden. Utredningen dokumenteras och arkiveras oavsett negativt eller positivt beslut. Om utredning inletts gäller bestämmelserna om kommunikation i 18 § förvaltningslagen (1986:223 FL). Den som ska ges tillfälle att yttra sig (i det här fallet den som begärt umgänge med barnet) har också enligt 14 kap. 8 § andra stycket, SoL rätt att få företräde inför socialnämnden om inte särskilda skäl föranleder annat. Om socialnämnden anser att det är till barnets bästa med ett umgänge mellan barnet och den sökande, väcker socialnämnden talan vid domstolen i den ort barnet har sitt hemvist. Socialnämndens beslut om att inte väcka talan kan inte överklagas.

2.9 Adoption internationell/medgivandeutredning, nationell, närstående 4 kap. FB

Beslut om adoption innebär att barnet anses som adoptantens barn och inte som barn till sina biologiska föräldrar. Ett krav är att inga andra intressen får gå före barnets bästa när beslut om adoption fattas. En adoption går inte att häva. Adoption handlar om barnets rätt till föräldrar och innebär att en eller två vuxna genomgår en rättslig process för att bli juridiska föräldrar till ett barn som den/de från början inte har någon juridisk koppling till. Genom lagregleringen av adoptioner har samhället tagit på sig ett särskilt ansvar gentemot dessa barn och principen om barnets bästa är alltid överordnad de sökandes önskemål.

2.9.1 Vem får adoptera?

Den som har fyllt 18 år får adoptera. Det finns ingen övre åldersgräns i svensk lagstiftning men i en medgivandeutredning tas hänsyn till de blivande adoptanternas ålder och hälsa för barnets bästa. Makar och sambor får endast adoptera gemensamt. En make/sambo får dock med sin makes eller sambos samtycke adoptera hans barn. Make/sambo får även i annat fall adoptera ensam om den andra maken/sambon vistas på okänd ort eller är varaktigt förhindrad att adoptera till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande. Andra än makar/sambor får inte adoptera gemensamt.

2.9.2 Samtycke

Barn som har fyllt 12 år måste själva samtycka till adoptionen och ett barn får inte adopteras utan samtycke från vårdnadshavare. Undantag för kravet på samtycke gäller i båda fallen om vårdnadshavaren/barnet är varaktigt förhindrad att samtycka till följd av en psykisk sjukdom eller liknande förhållande. Det kan också göras undantag om vårdnadshavaren vistas på okänd ort eller om det finns synnerliga skäl. Innan ett samtycke lämnas ska föräldern och barn som fyllt 12 år få information om innebörden av en adoption och ett samtycke. Ovanstående gäller även en särskilt förordnad vårdnadshavare eller annan som på grund av lag eller sedvänja i en annan stat

får anses ha trätt i föräldrarnas ställe. Ett samtycke från den som har fött barnet får lämnas först sedan den föräldern har återhämtat sig tillräckligt efter barnets födelse.

2.9.3 Förbud mot ersättning

En adoptionsansökan får inte bifallas om det från någon sida har getts eller utlovats ersättning eller om det har avtalats om bidrag till barnets underhåll.

2.9.4 Ansökan om medgivandeutredning

När den/de som vill adoptera ett barn kontaktar handläggare vid familjerätten ges ett första informationssamtal där sökande får information om processen och kravet att först genomgå en föräldrautbildning.

Efter genomgången föräldrautbildning kan medgivandeutredning inledas, och då registreras ärendet. Den äldsta av de blivande adoptanterna är registerledare i medgivandeutredningen och den andra är medsökande.

Medgivandeutredningen bör inledas så snart som möjligt efter avslutad föräldrautbildning. I samband med att medgivandeutredning inleds begärs samtycke att inhämta utdrag ur Polismyndighetens misstanke- och belastningsregister, kronofogdens register och socialregister, även från kommun där sökande varit bosatt tidigare.

Den/de sökande ska inkomma med utdrag från Försäkringskassan och ett läkarintyg. I det fall den/de sökande lider av någon form av psykisk eller fysisk sjukdom ska det också finnas ett intyg från specialistläkare. Vid tveksamheter om hur en sjukdom/åkomma kan komma att påverka föräldraförmågan ska handläggaren skicka underlaget till Socialstyrelsens Rättsliga Råd som ger ett utlåtande. Ett medgivande för att ta emot barn för adoption gäller i tre år.

2.9.5 Samtycke till fortsatt adoptionsförfarande

De eller den som fått ett medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL att ta emot barn för adoption ska anmäla till socialnämnden när de fått besked om att de utsetts som blivande adoptivföräldrar till ett visst barn. Anmälan bör innehålla personuppgifter om barnet, uppgifter om hur de sökande kommit i förbindelse med barnet samt andra uppgifter som är nödvändiga för att socialnämnden ska kunna ge samtycke till att adoptionsförfarandet kan fortsätta.

Av den auktoriserade adoptionsorganisationen får de sökande alla nödvändiga handlingar gällande barnet, juridiska såväl som medicinska. Beslut om samtycke till fortsatt adoptionsförfarande är delegerat till enskild tjänsteman. Den som har delegation ska skyndsamt och senast inom två veckor från det att anmälan inkom pröva om samtycke ska ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta (6 kap. 14 § SoL). Endast om det finns synnerliga skäl får den tiden förlängas.

Om flytt skett till annan kommun är det den nuvarande hemkommunen som får göra utredning för samtycke till fortsatt adoptionsförfarande. Om samtycke till fortsatt adoptionsförfarande inte ges måste socialutskott fatta beslut om

detta. Beslut att avslå medgivande till adoption kan överklagas till Förvaltningsdomstolen.

Information om handläggning finns i handböckerna ”*Nationell adoption*” och ”*Internationell adoption*”. På MFoF:s hemsida finns blanketter för ansökan om adoption, liksom andra blanketter för till exempel hälsodeklaration och läkarundersökning. Även övrig information kring internationell adoption finns på hemsidan.

2.9.6 Återkallelse av medgivande

Ett medgivande är alltid tidsbegränsat till tre år. Om ett barn inte har föreslagits för adoption inom två år från det att medgivandet lämnades, ska socialnämnden, om det inte är obehövt, kontrollera om omständigheterna har ändrats. Den eller de som vill adoptera är också skyldiga att anmäla om deras omständigheter ändras väsentligt. Om en anmälan om ändrade förhållanden inkommer måste handläggaren skyndsamt genomföra en utredning som underlag för att bedöma om förändringen är av betydelse eller inte för det redan lämnade medgivandet.

Visar det sig att de sökandes förhållanden väsentligen förändrats och det därigenom bedöms att ett fortsatt adoptionsförfarande inte är förenligt med barnets bästa, är det socialutskottet som fattar beslut att återkalla det redan lämnade medgivandet (6 kap. 13 § SoL). Det kan också sedan ett barn tagits emot visa sig att en fortsatt vistelse i det blivande adoptivhemmet inte är till barnets bästa. I sådana fall får adoptionsförfarandet inte fortsätta och medgivandet ska återkallas (6 kap. 13 § SoL). I det fall att barnet är i Sverige och att adoptionen inte är rättsligt genomförd tillfaller ansvaret socialnämnden, som i sin tur får kontakta Myndigheten för familjerätt och föräldraskap MFoF, Migrationsverket och i vissa fall Adoptionsförmedlaren för utredningsförfarande om barnets bästa.

2.9.7 Socialnämndens fortsatta ansvar

Den som har fått samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta ska uppmanas att omedelbart anmäla till socialnämnden när barnet anlänt till Sverige. När barnet anlänt ska sökanden lämna in sin ansökan om adoption till tingsrätten där sökanden är folkbokförd eller till MFoF för godkännande.

2.9.8 Godkännande av adoption

En adoption som inte genomförts enligt Haagkonventionens bestämmelser blir inte automatiskt gällande i Sverige. För att dessa adoptioner ska erkännas i Sverige krävs normalt en ansökan till tingsrätten.

Om det föreligger särskilda omständigheter får MFoF också godkänna ett sådant adoptionsbeslut. För att särskilda omständigheter ska föreligga krävs:

- dels att det utländska adoptionsbeslutet liknar ett svenskt adoptionsbeslut på så sätt att adoptanten varaktigt tar emot barnet som sitt eget
- det krävs även att barnet är svensk medborgare eller hade sin hemvist i Sverige när förfarandet inleddes,
- det har funnits särskild anledning att det utländska adoptionsbeslutet har meddelats i ett annat land (s.k. tredje land) än det land där adoptivföräldrarna hade sin hemvist vid tidpunkten för beslutet, eller det land där adoptivbarnet hade sin hemvist när adoptionsförfarandet inleddes, eller
- om det annars finns synnerliga skäl.

2.9.9 Haagintyg

En grundprincip i Haagkonventionen är att en adoption som beslutats i ett land som är anslutet till konventionen ska gälla i de övriga konventionsländerna. Det krävs också att adoptionen är genomförd enligt konventionens bestämmelser. Enligt artikel 23 i Haagkonventionen är varje land som anslutit sig till konventionen skyldigt att utfärda ett så kallat Haagintyg, som intygar att en adoption har skett i enlighet med konventionen.

I Sverige utfärdas intygen av MFoF. Det är bara när en adoption skett genom beslut av svensk domstol som intygen ska utfärdas i Sverige. Har adoptionen beslutats i barnets ursprungsland är det ursprungslandet som ska utfärda intyget. Fram till dess att tingsrätten beslutat om adoption är barnet att betrakta som familjehemplacerat hos de tilltänkta föräldrarna. Det innebär att socialnämnden har tillsynsansvar över barnet. För att uppfylla sina skyldigheter ska den socialnämnd som lämnat medgivande eller samtycke genom personliga besök hålla sig väl förtrogen med förhållandena i hemmet och ge de blivande adoptivföräldrarna behövligt stöd.

2.9.10 Uppföljning

Så snart det är möjligt efter det att barnet anlänt ska handläggaren besöka familjen för en första uppföljning och vid behov erbjuda råd och stöd. De flesta länder kräver en uppföljningsrapport angående barnets nya livssituation efter sex månader. Vissa länder har dock krav på flera uppföljningsrapporter. Uppföljningen är avsedd för barnets företrädare i ursprungslandet och ska ge en tydlig bild av barnets utveckling och anpassning i sitt nya hem.

Uppföljningsansvaret tillkommer den kommun där barnet är folkbokfört. Rapporten ska överlämnas till föräldrarna som ansvarar för överskickande till den organisation som förmedlat barnet eller till utlandskontakten. Rapporten bygger på att en utredning enligt 14 kap. 2 § SoL har inletts.

Socialnämnden ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om adoption avgjorts (7 kap. 2 § SoL).

Skyldigheten är inte tidsbegränsad utan finns till dess adoptivbarnet uppnått vuxen ålder. Stöd kan ske genom allmän rådgivning eller som bistånd enligt 11 kap. 1 § SoL.

1.9.11 Enskilda adoptioner

Utrymmet för enskilda adoptioner är begränsat till släktadoptioner och andra adoptioner där tilltänkta adoptivföräldrar och barn har en särskild relation redan före adoptionen. Enskild adoption kan också ske om de sökande har särskild anknytning till ett visst land och därmed speciella skäl för att vilja adoptera därifrån. MFoF ska avge yttrande om avsett förmedlingssätt är tillförlitligt när det är fråga om adoption av ett barn från utlandet utan medverkan av en auktoriserad organisation, vid så kallad enskild adoption.

2.9.12 Ansökan om att få adoptera ett visst barn

Med ett visst barn menas till exempel ett barn som är fött i Sverige, ett barn som kommit till Sverige från utlandet, ett släktingbarn bosatt i Sverige eller utomlands, ett styvbarn eller ett familjehemsplacerat barn. Ansökan om adoption görs till tingsrätten i den ort där den sökande som vill adoptera har sin hemvist. Om den som sökanden vill adoptera inte har sin hemvist i Sverige görs ansökan till tingsrätten i den ort där sökanden eller någon av sökandena har sin hemvist.

Efter att tingsrätten fått in en ansökan om adoption av ett visst barn ska rätten ge socialnämnden i uppdrag att utse någon att genomföra en adoptionsutredning. Adoptionsutredningen ska innehålla samma uppgifter som en medgivandeutredning enligt 24 kap. 1 § SoL. Om det finns skäl för att inte följa den ordning som stadgas för en medgivandeutredning ska skälen redovisas i adoptionsutredningen. Rätten har möjlighet att rikta sin begäran till en enda kommun, även om sökanden och barnets vårdnadshavare är folkbokförda i olika kommuner. Socialnämnden i den kommun som får uppdraget har då möjlighet att utifrån en ny sekretessbrytande regel inhämta information från den andra berörda kommunen.

Läs mer i Socialstyrelsens *Adoption - handbok för socialtjänstens handläggning av internationella och nationella adoptioner*, kapitlet ”Socialnämndens medgivande eller yttrande vid enskild adoption”.

2.9.13 Barnets egen inställning

I lagstiftningen framhålls särskilt att barnets egen inställning måste klargöras. Barn som fyllt 12 år får inte adopteras utan eget samtycke, om barnet inte är varaktigt förhindrad på grund av psykisk störning eller på grund av annat liknande förhållande. I Barnkonventionens artikel 12 framgår att barnet har rätt att komma till tals och delge sina åsikter, och att dessa ska beaktas i relation till ålder och mognad.

I de fall där barnet inte vistas i Sverige bör barnets livssituation och åsikt redovisas av lokal myndighet i barnets hemland. Om svårigheter uppstår med att finna en lokal myndighet kan handläggaren vända sig till svensk ambassad eller till någon internationell hjälporganisation för konsultation. Utrikesdepartementets avdelning för rättsinformation kan också ge vägledning. Den enskilde får själv stå för eventuella utredningskostnader.

2.9.14 Styvbarnsadoption/närståendeadoption

Med styvbarnsadoption menas det fall där ena maken/sambon önskar adoptera den andre makens/sambons barn. En styvbarnsadoption skiljer sig från andra adoptioner i det avseendet att barnet som ska adopteras, redan lever tillsammans med sin vårdnadshavare och i de flesta fall, även med den som önskar adoptera det. Läs mer om handläggning av styvbarnsadoptioner i Socialstyrelsens *Adoption - Handbok för socialtjänstens handläggning av internationella och nationella adoptioner*, kapitlet ”Adoption av ett barn som sökanden har en relation till”.

2.9.15 Adoption av släktingbarn bosatta utomlands

Sökande som önskar adoptera en nära släkting från sitt ursprungsland ska söka medgivande hos socialnämnden för ett visst barn enligt 24 kap. 1 § SoL. Om barnet har sin hemvist utomlands ska sökanden genomgå anvisad föräldrautbildning och medgivandeutredningen ska göras lika grundlig och med iakttagande av barnperspektivet som beskrivits ovan för internationella adoptioner. Om sökande har adopterat barn från utlandet tidigare får medgivande lämnas även om sökande inte deltagit i föräldrautbildning.

Även vid dessa adoptioner krävs dokument från barnets ursprungsland som visar att barnet är tillgängligt för adoption. Sökanden som erhållit ett medgivande uppmanas kontakta MFoF för att få prövat att förutsättningar föreligger att adoptionen kan genomföras med hänsyn till handlingar och förmedlingssätt (§ 4 lag om internationell adoptionsförmedling).

I vissa fall vänder sig sökande direkt till tingsrätten som remitterar ärendet för yttrande till den socialnämnd där sökanden är folkbokförd.

2.9.16 Adoption av spädbarn födda i Sverige

I det fall ett spädbarn fötts i Sverige och lämnas för adoption, genomför socialtjänsten en utredning av barnets och moderns förhållanden enligt 14 kap. 1 § SoL. Det händer att modern har kontakt med socialtjänsten redan innan barnet är fött. I båda dessa fall är det vistelsebegreppet som gäller och utredningen genomförs av den kommun där modern och barnet vistas.

Faderns inställning till att barnet lämnas för adoption måste inhämtas oavsett om han är vårdnadshavare eller ej. För att ge modern skäligen betänketid inför adoptionsbeslutet bör hon inte lämna sitt slutliga samtycke till adoption förrän tidigast sex veckor efter nedkomsten. Modern har också möjlighet att återkalla

sitt samtycke till adoption när som helst till dess tingsrättens beslut om adoption vunnit laga kraft.

2.9.17 Faderskap

Socialnämnden kan lägga ned påbörjad utredning om faderskapet om modern eller särskilt förordnad vårdnadshavare samtyckt till adoption av barnet. Det är den kommun där barnet är folkbokfört som ansvarar för genomförandet av faderskapsutredningen.

Läs även Socialstyrelsens ”*Adoption - Handbok för socialtjänstens handläggning av internationella och nationella adoptioner*”, kapitlet ”*Adoption av ett spädbarn*” samt ”*Nationell adoption – Handbok för socialtjänsten*”, kapitlet ”*faderskapsutredning*”.

2.9.18 Adoption av familjehemsplacerat barn

Familjehemsföräldrarna lämnar in ansökan om adoption till tingsrätten i den ort där familjen är bosatt och folkbokförd. Tingsrätten ger då socialnämnden i uppdrag att genomföra en adoptionsutredning.

Rätten har möjlighet att rikta sin begäran till en enda kommun, även om sökanden och barnets föräldrar är folkbokförda i olika kommuner. Socialnämnden i den kommun som får uppdraget har då möjlighet att utifrån en ny sekretessbrytande regel inhämta information från den andra berörda kommunen. Läs även Socialstyrelsens *Nationell adoption – Handbok för socialtjänsten*, kapitlet ”*Adoption av ett barn placerat i familjehem*”.

2.9.19 Efterforskningar

I det fall en biologisk förälder, som lämnat sitt barn för adoption, vänder sig till socialnämnden för att få veta hur barnet har det eller vill komma i kontakt med barnet, ska handläggaren alltid samråda med adoptivföräldrarna om barnet är omyndigt. Det är adoptivföräldrarna och den adopterade själv, beroende på ålder och mognad, som avgör om en kontakt ska komma till stånd eller inte.

2.10 Namnärende 34 och 35 §§ PNL

Namnärenden kan bli aktuella av flera anledningar, som byte till en styvförälders efternamn, till ett familjehems efternamn, eller om ett barn bär en förälders efternamn utan att denne är vårdnadshavare. Det krävs att föräldern som bär samma efternamn som barnet skriftligen samtycker för att barnet ska få byta efternamn. Om en förälder som inte är vårdnadshavare inte går med på namnbytet, om den förälderns inställning är okänd eller om den föräldern är avliden kan tingsrätten ge familjerätten i uppdrag att utreda om namnbytet är förenligt med barnets bästa. Familjerättens utredning syftar till att klarlägga barnets inställning och bör innehålla:

- Skälet för ansökan om namnbyte

- Samtal med barn, om barnet är över 12 år krävs även barnets skriftliga samtycke
- Samtal med biologiska föräldrar och dennes inställning
- Samtal med boendeföräldrar
- Eventuella referenter, till exempel skola eller familjehemssekreterare

Utredningen med förslag till beslut ska godkännas enligt socialnämndens delegationsordning innan den översänds till tingsrätten i barnets folkbokföringskommun.

2.11 Kommunikering

Innan Socialnämnden fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet, 25 § förvaltningslagen (FL). Kommunikeringen kan göras muntligt, med brev, genom delgivning eller på annat sätt. Det gäller exempelvis när det är aktuellt att lägga ned en faderskaps- eller föräldraskapsutredning eller när en utredning ska avslutas (avskrivas från vidare handläggning). Vid beslut i faderskapsärenden ska besvärshänvisning medfölja.

Material som helt saknar relevans för ett beslut i ett ärende omfattas inte av kravet på kommunikation. Bestämmelsen ska tolkas snävt och är tillämplig enbart i sådana fall där behovet av kommunikation, sett objektivt ur den enskildes perspektiv, är mindre framträdande eller helt saknas. Om myndigheten är tveksam till om kommunikation ska ske eller inte, ska den kommunicera med parten på vanligt sätt enligt huvudregeln. I de flesta fall handlar det som ska kommuniceras om utredningsmaterial som någon annan har tillfört ärendet. Det kan dock ibland uppkomma behov av att ge en av parterna tillfälle att yttra sig även över sådana uppgifter som parten själv lämnat (En modern och rättssäker förvaltning – ny förvaltningslag, prop. 2016/17:180 s. 1619).